

УДК 811.161.3'373

Беларуская граматычная тэрміналогія ў вучэбных і публіцыстычных выданнях 1917–1918 гадоў

В.В. Радзюк

Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”

Аналізуюцца асаблівасці функцыянавання беларускай граматычнай тэрміналогіі ў вучэбных і навукова-публіцыстычных выданнях перыяду 1917–1918 гадоў, абумоўленыя паскоранымі і інтэнсіўнымі працэсамі развіцця тэрміналагічнай лексікі ў паслякастрычніцкі перыяд. Даследаванне праводзіцца на аснове прац вядомых беларускіх мовазнаўцаў – Б. Тарашкевіча, Я. Лёсіка, Б. Пачобкі, А. Луцкевіча, Я. Станкевіча, Р. Абіхта, якія займаліся пытаннямі нармалізацыі новай беларускай літаратурнай мовы, адпаведна і яе тэрміналагічных сродкаў. Значны акцэнт робіцца на даследаванні Б. Тарашкевіча “Беларуская граматыка для школ” як на першасным вопыце пабудовы адэкватнай сістэмы граматычных тэрмінаў.

Робіцца вывад аб нармалізацыйным патэнцыяле граматычнай тэрміналогіі 1917–1918 гадоў і аб яе ўплыве на станаўленне сучаснай беларускай граматычнай тэрмінасістэмы.

Пытанні развіцця і фарміравання беларускай навуковай тэрміналогіі выступаюць у апошнія гады прадметам пільнай увагі даследчыкаў. Аднак гісторыя лінгвістычнай тэрміналогіі, пытанні яе фарміравання, упарадкавання і функцыянавання недастаткова распрацаваны ў айчыннай лінгвістыцы. На сённяшні дзень даследаванню лінгвістычнай тэрміналогіі ў дзяржаўным аспекце прысвечаны працы Л.А. Антанюк, В.П. Краснея, М.Ф. Гуліцкага, А.І. Падлужнага, А.Я. Міхневіча, П.У. Сцяцко, П.П. Шубы.

Мэта дадзенай працы заключаецца ў вызначэнні спецыфікі функцыянавання беларускай граматычнай тэрміналогіі ў вучэбных і публіцыстычных выданнях 1917–1918 гадоў.

Матэрыял і метады. Дзеля дасягнення пастаўленай мэты прааналізаваны першыя беларускія граматыкі, вучэбныя выданні і публікацыі ў друку на мовазнаўчыя тэмы з 1917 па 1918 год.

Вынікі і іх абмеркаванне. У паслякастрычніцкі час упершыню ў гісторыі новай беларускай літаратурнай мовы востра адчуваецца недахоп беларускамоўных тэрміналагічных сродкаў [1]. Як вядома, лексіка беларускай літаратурнай мовы дарэвалюцыйнага часу была цесна звязана з вясковым побытам, культурай і светапоглядам сельскага насельніцтва, таму аснову беларускага слоўніка складалі словы агульнага ўжытку. Лексіка, якая абазначала абстрактныя паняцці, займала невялікае месца, нават істотнае папаўненне беларускай тэрміналогіі ў нашаніўскі

перыяд не палепшыла справы, бо выклікала развіццё ў асноўным мастацка-публіцыстычнага стылю [2]. На думку А.Я. Баханькова, менавіта ў паслякастрычніцкі перыяд у працэсе развіцця беларускай літаратурнай мовы назіраецца парушэнне эвалюцыйнага ходу моўных змяненняў, якое выклікалася супярэчнасцю паміж рэальнымі магчымасцямі лексікі і інтэнсіўным павелічэннем патрэбнасцей у сродках намінацыі ў сувязі са змяненнем ролі літаратурнай мовы ў грамадстве [3]. Гэта паскоранасць найбольш выразна праявілася ў папаўненні слоўнікавага складу абстрактнай, кніжнай і тэрміналагічнай лексікай.

Першыя спробы да сістэматызацыі асноўных правіл беларускай літаратурнай мовы, а значыць і адпаведнай тэрміналогіі, былі зроблены ў 1917 годзе А. Луцкевічам у брашуры “*Jak prawilna pisac ra bielarusku*”, выдадзенай у Вільні, у артыкулах, надрукаваных у газеце “*Вольная Беларусь*”, Я. Лёсіка і А. Д-ча. Большасць тэрмінаадзінак, выкарыстаных аўтарамі, рэпрэзентуюць фанетычную тэрміналогію, арфаграфічныя, графічныя і марфемныя тэрмінаадзінкі. Граматычная тэрміналогія 1917 года прадстаўлена адзінкавымі тэрмінанайменнямі, якімі карыстаецца Я. Лёсік: *граматыка, глаголы, другая асоба, трэйцяя асоба* [4]. Як вядома, у пазнейшых даследаваннях Я. Лёсіка, Б. Тарашкевіча, Б. Пачобкі і іншых навукоўцаў тэрмінаадзінка *глагол* далейшага распаўсюджвання не атрымала, а марфалагічныя тэрміны *асоба, другая асоба, трэцяя асоба* шырока ўжываюцца і ў сучаснай лінгвістычнай тэрмінасістэме.

Значнае ўзбагачэнне беларускай граматычнай тэрміналогіі пачынаецца з 1918 года. Менавіта ў гэты час выдаюцца першыя беларускія граматыкі і падручнікі новага этапа станаўлення беларускай літаратурнай мовы (R. Abiht, J. Stankewiç “*Prosty sposab stacca ŭ karotkim čase hramatnym*”, A. Luckiewiç, J. Stankewiç “*Bielaruski prawapis*”), у газетах друкуюцца артыкулы на мовазнаўчыя тэмы (Я. Лёсік “*Наш правопис*”, Я. Станкевіч “*Правопис і граматыка*”), рэцэнзіі і справаздачы (Я. Лёсік “*Рэцэнзія на падручнік А. Луцкевіча і Я. Станкевіча “Беларускі правопис*”, X. “*Справаздача аб “Граматыцэ беларускай мовы” Б. Пачобкі*”, Тройца В. “*Рэцэнзія на “Беларускую граматыку для школ” Б. Тарашкевіча*”). Названыя выданні змяшчаюць пэўную колькасць марфалагічных і сінтаксічных тэрмінаадзінак, якія па-рознаму паўплывалі на фарміраванне сучаснай граматычнай тэрмінасістэмы. У сучаснай мовазнаўчай практыцы замацавалася невялікая колькасць тэрміналагічных намінацый, выкарыстаных аўтарамі: *пабочны сказ, прыметнік, спражэнне, загадны лад, мужчынскі род, месны склон, парны лік, часціны мовы, лічэбнік, цяперашні час*. Некаторыя тэрмінаадзінкі функцыянавалі ў мовазнаўчай практыцы ўсяго паслякастрычніцкага перыяду: *іменьнік, зборныя іменьні, прадлог, адказы, жаночкі род, займеньні, асабовыя заімки, чыньнікі* і інш. Тэрмінаадзінкі прааналізаваных падручнікаў, артыкулаў і рэцэнзій хоць і ўзбагачалі колькасна тэрміналогію 1917–1918 гадоў, але не ўтварылі сістэмы, бо абазначалі моўнае паняцце, не адлюстроўваючы яго істотныя прыметы і не ўступаючы ў рода-відавую сувязі з іншымі паняццямі. У беларускім мовазнаўстве паслякастрычніцкага перыяду “*Граматыка беларускай мовы*” Б. Пачобкі і “*Беларуская граматыка для школ*” Б. Тарашкевіча з’явіліся першымі

даследаваннямі марфалогіі і сінтаксісу беларускай літаратурнай мовы, у якіх тэрміналагічная лексіка характарызуецца пэўным структурным адзінствам і адыгрывае істотную ролю ў станаўленні сучаснай граматычнай тэрмінасістэмы.

У “Граматыцы беларускай мовы” Б. Пачобкі шырока прадстаўлена граматычная тэрміналогія: са 130 тэрмінаадзінак падручніка 83% складаюць марфалагічныя найменні і 17% сінтаксічныя. Характэрна, што 30% тэрмінаадзінак маюць адпаведнае азначэнне па рода-відавой прымеце, напрыклад: *агульны лад* “паказвае чыннасць, але не паказвае, што і калі спаўняе тую чыннасць” [5], *галосьнік* “гэта ёсць нязьменная часць мовы, выражаючая розныя раптоўныя ўзгалосы, або з прычыны парушэння души, або дзеля пасьледавання якіхколіч гукаў” [5] і інш. 18% найменняў фіксуюць змест тэрмінаадзінкі пры дапамозе пералічэння элементаў, якія ўваходзяць у азначэнне, напрыклад: *прыпадкі* “прыпадкаў ёсць сем: іменны, залежны, дайны, берны, зробны, мейсцовы і клічны” [5], *віды чыньнікаў* “віды ёсць тры: закончаны, незакончаны і многа разны” [5], *лічбы* “лічбы ёсць дзве: адзіночная і множная” [5] і інш. Найбольшая колькасць тэрмінанайменняў (52%) вызначаецца кантэкстна, калі аўтар толькі прад’яўляе адзінку: *агульныя іменьнікі* “калі іменьнік выражае імя, данае якбы на асабістую ўляснасць якойколіч речы, ці асобы, тады ён называецца асабістым, усе іншыя *іменьнікі* называюцца *агульнымі*” [5], *займкі належнасці* “займкі бываюць: асабістыя, зваротны, *належнасці*, паказныя, пытайныя, адносныя, недасказныя, сказныя” [5], *злучане* “злучане спамагаючых чыньнікаў: быць і мець” [5] і інш. Такім чынам, адзінкавыя факты паступова фарміруюць першасную сістэму, якая рэпрэзентуе асноўныя марфалагічныя катэгорыі, граматычныя класы слоў і іх характарыстыкі, сінтаксічныя з’явы беларускай мовы. Матэрыял даследавання дэманструе, што граматычная тэрміналогія Б. Пачобкі характарызуецца пэўным структурным адзінствам, нягледзячы на схематызм у распрацоўцы марфалагічных і сінтаксічных аспектаў. Так, марфалагічныя паняцці аўтар размяркоўвае на 11 груп, аб’яднаных паводле прынцыпу падзелу на часціны мовы: *іменьнік, прыметнік, лічэбнік, займак, чыньнік і яго формы – прыметная і сказная, сказьнік, прыймак, злучнік, галосьнік*. Кожная самастойная часціна мовы мае азначэнне і класіфікуецца па лексіка-граматычных разрадах і марфалагічных катэгорыях. Тэрмінаадзінкі, якія выяўляюць граматычныя паняцці, адпаведныя сучаснаму граматычнаму класу “Службовыя часціны мовы” ў граматыцы Б. Пачобкі, прадстаўлены трыма найменнямі: *злучнік, прыймак* – “нязьменная часць мовы” і *частка* (адзінка, якая ўжываецца эпізадычна, падчас характарыстыкі *залежнага ладу чыньніка*: “Прызнакам гэтага ладу служыць *частка* бы, б...” [5]). Клас выклічнікаў прадстаўлены тэрмінаадзінкай *галосьнік*, якая таксама характарызуецца як “нязьменная часць мовы”. Сінтаксічныя паняцці рэпрэзентуюцца тэрмінаадзінкамі, якія характарызуюць тыпы простага сказа (*безабсудныя і безпрысудныя, поўныя і няпоўныя, разьвітыя і кароткія, зьлітыя сказы*), яго галоўныя (*глаўныя часці сказа – абсуд і прысуд*) і даданыя члены (*аб’ясьняючыя часці сказа – дапаўненьні, варунковыя словы, або варункі*).

Прыкладна 9% ужытых Б. Пачобкам тэрміналагічных найменняў не стала набыткам сучаснай граматычнай тэрмінасістэмы і не выкарыстоўвалася ў працах

мовознаўцаў 20–30-х гадоў: *агульны лад, адмена чыннікаў, безабсудны сказ, берны прыпадак, будучы дальшы час, варунковыя словы, галосьнік* і інш. Тэрмінаадзінкі *мужчынскі род, прыметнік, лічэбнік, парадкавы лічэбнік, зборны лічэбнік, цяперашні час, прошлы час, будучы проты час, злучнік, сказ, няпоўны сказ, разьвіты сказ* трывала замацаваліся ў сучаснай мовознаўчай практыцы. Каля 70% намінацый выкарыстоўваліся ў даследаваннях лінгвістаў 20–30-х гадоў ХХ ст.: Р. Астроўскага, П. Бузюка, В. Воўк-Левановіча, Я. Лёсіка, І. Пратасэвіча і І. Самковіча, Я. Станкевіча, Б. Тарашкевіча. Прыкладна 10% тэрмінаадзінак, выкарыстаных Б. Пачобкам, замацаваны як нарматыўныя ў “Слоўніку граматычна-лінгвістычнае тэрміналогіі” 1927 года: *іменьнік, мужчынскі род, прыметнік, лічэбнік, прошлы час, злучнік, дапаўненьне, сказ, няпоўны сказ* і інш.

Такім чынам, граматычная тэрміналогія, ужытая ў працы Б. Пачобкі, характарызуецца не толькі колькасным пашырэннем марфалагічных і сінтаксічных тэрмінаадзінак і іх структурным адзінствам, але і нармалізатарскім патэнцыялам для развіцця граматычнай тэрмінасістэмы.

Істотную ролю ў станаўленні сучаснай граматычнай тэрміналогіі адыграла “Беларуская граматыка для школ” Б. Тарашкевіча. Як вядома, працэс развіцця тэрміналогіі ўключае не толькі колькаснае пашырэнне саставу тэрмінаў, але і ўдасканаленне іх унутранай арганізацыі (іерархізацыю і класіфікацыю), вылучэнне ўзаемасувязей паміж тэрмінамі на аснове ўсталявання сістэмы паняццяў пэўных раздзелаў лінгвістыкі і пабудовы адэкватнай сістэмы тэрмінаў. На думку А.Я. Міхневіча, Б.А. Тарашкевіч, апісваючы граматычны лад беларускай літаратурнай мовы, у асноўным вырашае гэту задачу, паколькі лінгвістычная тэрміналогія, выкарыстаная аўтарам, характарызуецца сістэмнасцю паняццяў, адэкватнасцю моўным з’явам, семантычнай дакладнасцю і празрыстасцю, адзінствам традыцыйнага і новага, спалучэннем агульнанавуковага і нацыянальнага, лаканічнасцю і мілагучнасцю [6].

У “Беларускай граматыцы для школ” [7] значнае месца займае распрацоўка пытанняў марфалогіі і сінтаксісу: са 168 выкарыстаных тэрмінаадзінак, якія рэпрэзентуюць розныя раздзелы мовознаўства (фанетыка, арфаграфія, графіка, марфалогія, сінтаксіс, пунктуацыя), 78% граматычных найменняў, з якіх адпаведна 78% – марфалагічных і 22% – сінтаксічных. Аўтар не толькі дае азначэнне большасці тэрмінаў, але і раскрывае этымалогію тэрмінаадзінак, напрыклад: *абвестны лад* – “абвяшчае”, што было, што ёсць і што будзе” [7], *дзеіны стан* – “паказвае, што нейкая асоба або рэч сама нешта “дзеіць” [7], *дзеяслоў* – “дзеясловам называецца такое слова, што азначае стан або дзеянне (дзея гэтага і называецца дзеясловам) [7], *загадны лад* – “выражае “загад” або просьбу, покліч, перасьцярогу ці што падобнае” [7], *займя* – “ужываецца замест імя, прыметы або чысла (за-імя)” [7] і інш. На нашу думку, такі падыход метадычна апраўданы, бо з’яўляецца шляхам да засваення моўнага паняцця і ўсталявання граматычнай тэрмінаадзінкі ў сістэме.

Для тэрмінасістэм паняцце сістэмнасці грунтуецца ў першую чаргу на гіперанімічнай карэляцыі тэрмінаў, калі відавочна паняцці семантычна падпарадкоўваюцца родаваму сігніфікату, які ўяўляе сабой больш шырокае паняцце. У падручніку

Б.А. Тарашкевіча граматычная тэрміналогія прадстаўлена як сістэма, якая падзяляецца на два разрады: “*Часьціны мовы*”, што адпавядае раздзелу мовазнаўства “Марфалогія”, і “*Сказ*”, прысвечаны сінтаксісу. У першым раздзеле разглядаюцца 5 родавых груп: *зьменныя часьціны мовы (імя, прымета, чысло, займя, дзеяслоў)* і *нязьменная часьціна мовы (прыслоўе), прыймя, злуч і кліч*. У параўнанні з папярэднімі выданнямі (Р. Абіхт і Я. Станкевіч, А. Луцкевіч і Я. Станкевіч, Б. Пачобка) тэрміналогія ў “Беларускай граматыцы для школ” атрымала не толькі колькаснае пашырэнне, але і ўдасканаленне адносінаў іерархічнага падпарадкавання тэрмінаадзінак. Упершыню ў беларускай літаратурнай мове вызначана *прыслоўе як акасыянеўшая форма зьменных часьцін мовы*, катэгорыя *прадметнага іменьня* (канкрэтнага назоўніка), *агульнага роду і парнага ліку іменьняў* (агульнага роду і парнага ліку назоўнікаў), *клічнага склону*, *звычайная, вышэйшая, найвышэйшая і няправільная ступень прыраўнаваньня прыметаў* (звычайная, вышэйшая, найвышэйшая і суплетыўная форма ступені параўнання прыметнікаў), *неазначальная форма дзеяслова, станы дзеяслова – актыўны, або дзейны і залежны, або пасыўны, ніякі і сярэдні* (залежны і незалежны станы дзеяслова, зваротныя дзеясловы), *часьціна мовы, вытворная ад дзеяслова, – дзеяслоўнае імя*, а таксама сінтаксіс як *навука аб сказе, прыдатак* як від азначэння (“прыдатак ёсьць азначэньне, выражанае імем” [7]), *зваротак* і тыпалогію частак складанага сказа – *асноўны, або незалежны, даданы, або залежны, даданыя сказы дзейніка, азначэньня і акалічнасьці*.

Марфалагічная і сінтаксічная тэрміналогія Б.А. Тарашкевіча з’явілася асновай сучаснай беларускай граматычнай тэрмінасістэмы: значная частка тэрмінаў трывала замацавалася ў сучасным мовазнаўстве, некаторыя тэрмінаадзінікі змяніліся або выцесніліся іншымі варыянтамі толькі часткова, невялікая група тэрміналагічных найменняў не выкарыстоўваецца ў сучаснай мовазнаўчай практыцы, але адыгрывае вялікую ролю ў станаўленні сістэмы граматычных паняццяў. Колькасныя характарыстыкі граматычнай тэрміналогіі Б.А. Тарашкевіча ў адносінах яе ўжывання ў тагачасных і сучасных лінгвістычных працах можна адлюстравіць у табліцы:

Табліца

**Колькасныя суадносіны граматычных тэрмінаадзінак
у “Беларускай граматыцы для школ” Б.А. Тарашкевіча (Вільня, 1918)**

Нумар групы	Назва групы	Колькасць працэнтаў граматычных тэрмінаадзінак
1	Граматычныя тэрмінаадзінікі, якія функцыянуюць у сучаснай тэрмінасістэме без змен	51%
2	Граматычныя тэрмінаадзінікі, якія функцыянуюць у сучаснай тэрмінасістэме ў змененым выглядзе	48%

Заканчэнне табл.

3	Граматычныя тэрмінаадзінкі, якія не ўжываюцца ў працах мовазнаўцаў 1920–1930-х гадоў	16%
4	Граматычныя тэрмінаадзінкі, якія функцыянавалі ў мовазнаўчай практыцы 1920–1930-х гадоў	69%

Група 1. Са 137 тэрмінаадзінак, ужытых у працы Б.А. Тарашкевіча, 51% функцыянуе ў сучаснай тэрмінасістэме без змен: *часціны мовы, нязьменная часьціна мовы, імя, уласнае імя, склон, зваротнае дзеянне, умоўны лад, простая форма будучага часу, прыслоўе прычыны, прыдатак, дапаўненьне, укоснае дапаўненне, акалічнасьць часу, разьвіты сказ, поўны сказ, даданы сказ і інш.*

Група 2. 48% найменняў ужываецца ў сучаснай тэрміналагічнай сістэме ў змененым выглядзе: *часьці мовы, іменьнік, зборнае іменьне, жаночкі род, займя, прадбудучы час, дзеяслоўнае імя, прыслоўе мейсца, прыменьне, прыйма, злуч, кліч, асноўныя часьціны сказу, сказьнік, простае дапаўненьне, кароткі сказ і інш.*, прычым палова тэрмінаадзінак з гэтай колькасці знайшла шырокае адлюстраванне ў працах лінгвістаў 20–30-х гадоў ХХ ст.: у дапаможніках Я. Лёсіка, у артыкулах Я. Станкевіча і В. Воўк-Левановіча, у падручніках Я. Станкевіча, К. Міцкевіча, А. Багдановіча, І. Пратасэвіча і І. Самковіча, Л. Гарбацэвіча, Р. Астроўскага, Х. Сыцепановіча, К. Шапялёвіча, В. Чудовіч і С. Дружылоўскай.

Група 3. 16% тэрмінаадзінак Б.А. Тарашкевіча не ўжываюцца ў працах мовазнаўцаў 1920–1930-х гадоў, але толькі 7 найменняў з гэтай колькасці не з’явіліся набыткам сучаснай граматычнай тэрміналогіі: *рады мовы, чыслы, лічныя чыслы, дробныя чыслы, супольнае дзеянне, акасьцянеўшыя формы, прыменьне.* Астатнія адзінкі з гэтай групы або ўжываюцца ў сучаснай тэрміналагічнай сістэме (*простая форма будучага часу, складаная форма будучага часу, прыслоўі часу, прыслоўі прычыны*), або з’явіліся асновай для сучасных граматычных тэрмінаў (*зьменныя часьці мовы – зменныя часціны мовы, прыметы якасьці – якасныя прыметнікі, парадкавыя чыслы – парадкавыя лічэбнікі, дзеяслова – дзеяслоў і інш.*).

Група 4. 69% граматычных тэрмінаадзінак з працы даследчыка функцыянавала ў тагачаснай мовазнаўчай практыцы. Як сведчыць прааналізаваны матэрыял, ужо ў 1919 годзе ў “Невялічкім беларуска-маскоўскім слоўніку” М. Гарэцкага рэкамендаваліся 4 тэрміны як нарматыўныя, у 1925 годзе М. Байкоў і С. Некрашэвіч у “Беларуска-расійскім слоўніку” фіксавалі 23 граматычныя тэрміны, “Слоўнік граматычна-лінгвістычнае тэрміналогіі” ў 1927 годзе – 51 адзінку. Найбольш актыўна граматычная тэрміналогія “Беларускай граматыкі для школ” замацавалася ў лінгвістычнай спадчыне Я.Ю. Лёсіка: у працах даследчыка 1921–1926 гадоў выкарыстоўваецца 80% тэрмінаадзінак Б.А. Тарашкевіча, з якіх 43 тэрміны ўжываюцца і ў сучаснай граматычнай тэрмінасістэме.

Такім чынам, “Беларуская граматыка для школ” Б. Тарашкевіча адыгрывае значную ролю ў працэсах станаўленьня і стабілізацыі беларускай граматычнай тэрміналогіі: даследчык не толькі значна пашырыў тагачасную марфалагічную і

сінтаксічную тэрміналогію, але і прывёў яе ў сістэму на аснове гіпера-гіпанімічнай карэляцыі адзінак; тэрміналогія падручніка з’явілася асновай сучаснай граматычнай тэрмінасістэмы: 51% тэрмінаадзінак, ужытых аўтарам, функцыянуе ў сучаснай мовазнаўчай практыцы; 48% найменняў не стала набыткам сучаснай лінгвістычнай тэрмінасістэмы, але 50% з гэтай колькасці аказалі значны ўплыў на яе развіццё, бо паслядоўна ўжываліся мовазнаўцамі 20–30-х гадоў.

Заклучэнне. Праведзенае даследаванне дазваляе зрабіць выснову аб тым, што функцыянаванне беларускай граматычнай тэрміналогіі ў 1917–1918 гадах абумоўлена інтэнсіўнымі працэсамі развіцця тэрміналагічнай лексікі паслякастрычніцкага часу і характарызуецца: 1) значным колькасным пашырэннем граматычных тэрмінаадзінак, якія выпрацоўваліся як спантанна, падчас распрацоўкі арфаграфічных і пунктуацыйных норм, так і свядома, падчас навуковага апісання марфалагічных і сінтаксічных фактаў новай беларускай літаратурнай мовы; 2) імкненнем тагачасных даследчыкаў да структурнага адзінства пры падачы тэрмінаў: у 1918 годзе ў беларускім мовазнаўстве з’яўляюцца даследаванні ў галіне марфалогіі і сінтаксісу (“Беларуская граматыка для школ” Б. Тарашкевіча і “Граматыка беларускай мовы” Б. Пачобкі), якія фарміравалі першасныя сістэмы граматычных тэрмінаадзінак і адыгралі істотную ролю ў станаўленні беларускай граматычнай тэрмінасістэмы.

Л і т а р а т у р а

1. Шакун, Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства: вучэб. дапаможнік / Л.М. Шакун. – Мінск: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.
2. Гуліцкі, М.Ф. Беларуская савецкая тэрміналагічная лексікаграфія (20–30-я гады) / М.Ф. Гуліцкі // Беларуская мова. – Вып. 7. – Мінск: Навука і тэхніка, 1980. – С. 131–138.
3. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. А.Я. Баханькова. – Мінск: Навука і тэхніка, 1994. – 463 с.
4. Лёсік, Я. Граматыка і родная мова / Я. Лёсік // Вольная Беларусь. – 1917. – № 17. – С. 1–2.
5. Расовка, В. Граматыка bielaruskaj mowy / В. Расовка. – Wielnia: Drukarnia “Homan”, 1918. – 24 s.
6. Міхневіч, А.Я. Першая беларуская граматыка для школ / А.Я. Міхневіч // Жывая спадчына / уклад. Т.В. Кузьмянкова [і інш.]; пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск: Народная асвета, 1992. – С. 214–223.
7. Тарашкевіч, Б. Беларуская граматыка для школ / Б. Тарашкевіч. – Вільня: Друкарня М. Кухты, 1918. – 62 с.

S U M M A R Y

The paper deals with the analysis of doubling, synonymity and variance of the grammatical terms in the works of Belarussian linguists at the beginning of the 20th century. The author concludes that grammar terminology of 1917–1918s influenced on the forming of contemporary Belarussian system of grammar terminology.

Поступило 29.04.2010